

Vertroulik

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NASIONALE
SENIOR SERTIFIKAAT**

GRAAD 12

AFRIKAANS HUISTAAL V1

NOVEMBER 2025

PUNTE: 70

TYD: 2 uur

Hierdie vraestel bestaan uit 12 bladsye.

INSTRUKSIES EN INLIGTING

1. Hierdie vraestel bestaan uit DRIE afdelings:

AFDELING A: Leesbegrip	(30)
AFDELING B: Opsomming	(10)
AFDELING C: Taalstrukture en -konvensies	(30)
2. Beantwoord AL die vrae.
3. Begin ELKE afdeling op 'n NUWE bladsy.
4. Trek 'n streep ná elke afdeling.
5. Nommer die antwoorde korrek volgens die nommeringstelsel wat in hierdie vraestel gebruik is.
6. Laat 'n reël oop ná elke antwoord.
7. Skenk veral baie aandag aan spelling en sinskonstruksie.
8. Voorgestelde tydsindeling:

AFDELING A:	50 minute
AFDELING B:	30 minute
AFDELING C:	40 minute
9. Skryf netjies en leesbaar.

AFDELING A: LEESBEGRIP**VRAAG 1**

Lees en kyk na die tekste hieronder en beantwoord die vrae wat daarna volg.

TEKS A: ARTIKEL**SLIMMER FONE, MAAR DOMMER BREINE**

Ons kan ons die lewe nie meer sonder slimtoestelle indink nie. Tóg waarsku kenners dat te veel skermtyd "digitale demensie" veroorsaak, met soortgelyke simptome as dié van regte demensie ...*

1	Jy loop by 'n vertrek in en weet jy moes iets daar gaan haal, maar jy kan net nie onthou wat dit is nie. Of jy sien 'n kennis en julle begin land en sand met mekaar gesels, maar jy kan om die dood nie sy/haar naam onthou nie.	5
2	Vergeetagtigheid is iets waarmee die meeste van ons al te kampe gehad het. Gewoonlik skryf ons dit toe aan ons gejaagde lewe of die ouderdom, maar wat as skermtyd iets daarmee te make het?	
3	Drs. Moledina en Khoja skryf in die <i>Ochsner Journal</i> (2018) vergeetagtigheid neem toe, omdat mense soveel op hulle slimfone staatmaak dat hulle selfs die kleinste dingetjie nie probeer onthou nie. Soekenjins maak dit maklik om amper enige inligting te kry: ons soeklees deur aanlyn leesstof en hoef nie veel daarvan te onthou nie. Hulle wys daarop dat slimtoestelle die linkerkant van die brein oorstimuleer, máár die regterkant (wat met konsentrasie te make het) word benadeel en begin stelselmatig agteruitgaan.	10 15
4	'n Amerikaanse studie, wat in 2022 in die <i>National Academy of Sciences</i> -joernaal gepubliseer is, het getoon dat te veel skermgebruik – saam met 'n "sittende" lewenstyl – 'n groter risiko vir demensie inhou. (Digitale demensie is weliswaar nie 'n erkende gesondheidstoestand nie; dié term beskryf eerder die kognitiewe veranderinge wat tipies met tegnologieverslawing geassosieer word.)	20
5	Prof. Ignatius Gous ('n afgetrede professor verbonde aan Unisa en 'n kenner op die gebied van hoe die brein en denke werk) sê die begrip digitale demensie is moontlik reeds in 2012 deur Spitzer, 'n Duitse neurowetenskaplike, geskep. Spitzer het dié term gebruik om die veranderinge in denke en waarneming, wat as gevolg van die oormatige gebruik van tegnologie plaasvind, te beskryf.	25
6	Werklike demensie is wanneer mense as gevolg van die agteruitgang van die brein onder meer geheueprobleme ervaar, nie meer goed kan fokus en konsentreer nie, en verward is. Digitale demensie, daarenteen, is eerder die beskrywing van 'n gedragspatroon en die gevolge daarvan. Dit is nie primêr 'n mediese toestand as gevolg van 'n mediese proses van agteruitgang nie. Spitzer en ander kenners wys daarop dat mense wat heeltyd aan hulle fone en rekenaars gekluister is, soortgelyke simptome as dié van demensie ervaar.	30

7	Dr. Marlena Kruger, die stigter en uitvoerende hoof van die TechnoLife Wise-stigting, fokus op die rehabilitering van mense wat aan digitale verslawing en ander verwante brein- en leerversteurings ly. Sy noem dat digitale demensie veral voorkom by kinders wat van jongs af aan digitale toestelle blootgestel is. Sy steun Spitzer se bevinding dat die simptome van digitale demensie ooreenstem met dié by ander mense wat te veel tyd voor 'n rekenaar deurbring – hulle het ook dikwels 'n slegte postuur, ongesonde eetgewoontes, min fisieke oefening en swak asemhalingstegnieke.	35 40
8	Prof. Gous sluit hierby aan deur te noem dat die wêreldgemiddelde van mense se skermtyd 6 uur en 37 minute per dag is. Daar is egter bevind dat ons Suid-Afrikaners 60% van ons dag voor skerms (en veral sosiale media) vasgevang is.	45
9	Volgens prof. Gous help normale denke en funksionering van die brein die mens om sy omgewing te leer ken en te bemeester sodat hy daaglikse eise, uitdagings en geleenthede kan behartig en benut. Daarvoor het elke mens fokus, leer met begrip en verstaan, en 'n gesonde omgang met die mense en dinge in sy omgewing nodig. Hy meen as skermtyd en die gebruik van tegnologie jou daarmee help, is dit tot jou voordeel.	50
10	Die vraag wat dus ontstaan, is: Is al die miljoene mense wat wêreldwyd heeldag op rekenaars en slimtoestelle werk, se brein dan besig om as gevolg daarvan agteruit te gaan? Prof. Gous stel ons gerus: As almal die rekenaar en foon as nuttige hulpmiddels gebruik, is die gebruik van tegnologie positief. As jy egter lui is, net die eerste dele van paragrawe en ander sinlose dinge lees, gaan jou vermoë om te dink agteruit en gaan jy skade opdoen.	55
11	Die gevolgtrekking waartoe ons dus kan kom, is: fokus eerder op 'n spesifieke doel en bly by 'n tydsbeperking as jy besig is met skermtyd, sodat jy jou besondere lewensdoel kan uitleef deur unieke en aktiewe bydraes in jou en ander mense se lewens.	60

[Aangepas uit *Taalgenoot*, Winter 2024]

***Digitale demensie:** dit is 'n toestand van sosiale diskonneksie as gevolg van tegnologie. Byvoorbeeld, dit is wanneer ons sukkel om feite te onthou, gedisorienteer is en ons kognitiewe vermoëns afneem.

TEKS B: VISUELE TEKS

1. HELP!

2. Ek is raadop met my kind se skermtyd!

3. Wil jy jou kind se skermtyd en toegang tot internet en sosiale media beperk?

4. Het jou kind 'n digitale vas nodig?

5. Weet jy hoe om jou kind se brein en liggaam te laat herstel?

6. "Wag tot graad 8" en die "Neuro Heroes"-kursus is jou antwoord!

WAG
tot Graad 8
Geen fone by skole

Aktiewe digitale welstand
TECHNOLIFE WISE

Kontak Dr. Marlena Kruger
hello@technolifewise.org
www.technolifewise.org

[Aangepas uit <https://lig.co.za/tegnologie-en-kindere-impak-van-skermtyd/>]

VRAE: TEKS A

- 1.1 Verwys na die titel en die subtitel.
- 1.1.1 Watter woorde in die subtitel skakel met die TWEE aspekte in die titel? Skryf die woorde in die titel EN die toepaslike woorde in die subtitel vir ELKE aspek neer. (2)
- 1.1.2 Wat wil die skrywer met die insluiting van die woord "Tóg" in die subtitel bereik? (1)
- 1.2 Waarom, dink jy, is paragraaf 1 'n effektiewe inleiding? (1)
- 1.3 Onder watter TWEE wanindrukke verkeer baie mense oor vergeetagtigheid? (2)
- 1.4 Verwys na paragraaf 3.
- Die mens maak al hoe meer op slimfone staat.
- Gee EEN voordeel en EEN nadeel van hierdie gewoonte. Waarom is die gebruik van selfone in dié opsig ironies? (3)

- 1.5 Verwys na paragraaf 4 en 5.
Daar is 'n 10 jaar-tydsverloop tussen Spitzer se bevindinge (2012) en die Amerikaanse studie (2022).
Watter ooreenstemmende rede voer albei navorsings vir digitale demensie aan? Is dit kommerwekkend dat dié studies ná tien jaar dieselfde bevindinge het? Motiveer jou antwoord. (2)
- 1.6 Verwys na paragrawe 4 tot 6.
Wat is die kernoorsaak van werklike én digitale demensie onderskeidelik? Watter EEN van hierdie demensies se toestand is NIE herstelbaar NIE? Motiveer jou antwoord. (3)
- 1.7 Watter VIER simptome is by mense met digitale demensie waarneembaar? (4)
- 1.8 Lewer kommentaar op die funksionele gebruik van die woord "vasgevang" in paragraaf 8. Motiveer jou antwoord. (1)
- 1.9 Watter DRIE slaggate moet die mense, wat heeldag op die rekenaars en slim-toestelle werk, vermy? (3)
- 1.10 Bied die inligting in paragraaf 11 'n oplossing vir die probleem wat in die artikel bespreek word? Motiveer jou antwoord. (1)

VRAE: TEKS B

- 1.11 Watter oplossing word in die advertensie vir die vrae in blokkies 3 tot 5 gegee? (1)
- 1.12 Watter emosies (oor tegnologie) word enersyds deur die kinders se lyftaal (in die visuele uitbeelding) EN andersyds deur die ouers se woorde (in reël 1 en 2) oorgedra? (2)
- 1.13 Die retoriese vrae dra tot die effektiwiteit van die advertensie by.
Bewys hierdie stelling met TWEE feite. (2)

VRAE: TEKS A EN B

- 1.14 Verwys na TEKS B en paragraaf 7 van TEKS A.
- 1.14.1 Waarom, dink jy, sal ouers dr. Marlena Kruger se raad volg indien hulle raadop met hulle kinders se skermtyd is? (1)
- 1.14.2 Spreek jou mening uit oor die noodsaaklikheid dat ouers gehoor moet gee aan die oproep om te "Wag tot graad 8". (1)

TOTAAL AFDELING A: 30

AFDELING B: OPSOMMING**VRAAG 2**

Lees die teks hieronder en maak 'n opsomming van die **SEWE wenke wat jy in gedagte moet hou wanneer jy 'n stemnota per WhatsApp stuur**.

- LET WEL:**
1. Jou opsomming moet in jou **eie woorde (in volsinne)** in 'n paragraaf aangebied word en mag nie meer as **90 woorde** beslaan nie.
 2. Jy moet EEN samehangende paragraaf skryf.
 3. Dit is nie nodig om vir die opsomming 'n titel te gee nie.
 4. Dui die getal woorde aan wat jy vir die opsomming gebruik het.

TEKS C**DIE MOETS EN MOENIES VAN STEMNOTAS**

Óf jy is dol daarvoor óf dit dryf jou teen die mure uit. Dit is nou "voice notes", oftewel stemboodskappe soos *WhatsApp*. Dit is 'n geriefliker manier om boodskappe te stuur, maar daar is basiese moets en moenies om in ag te neem vóór jy in jou foon se mikrofoon begin klets.

Stemboodskappe verg dat die ontvanger moet stop en luister. Doen eers moeite en vra of die ontvanger in 'n posisie is om 'n stemnota te ontvang. Verder wil niemand luister hoe jy hulle tyd mors met 'n klomp heen-en-weer-pratery nie, sê Jess Joho, 'n Amerikaanse kenner oor digitale intimiteit. Om dit te voorkom, stel sy voor dat jy jou boodskappe kort en gefokus moet hou.

Jy kan die boodskap ook in kleiner brokkies opbreek as jy baie het om te sê. Sodoende kry die luisteraar vinnig die kern van elke stemnota sonder om na 'n vyf minute lange alleenspraak te luister.

Dit klink dalk voor die hand liggend, maar jy moet vooraf minstens vaagweg voorberei wat jy wil sê, sodat jy nie afdwaal nie. Dit is frustrerend om na 'n lang stemnota te luister waarop daar "um", "aa" en baie sugte is. Soms sal 'n eenvoudige teksboodskap met "Ek stem", "oukei" of 'n duim-in-die-lug-emoji voldoende wees. Moenie die stemnota stuur as dit korter as vyf woorde of net 'n klank is nie.

Die goue reël is om nooit stemnotas te gebruik om kontakbesonderhede soos foonnommers of adresse oor te dra nie. Dit is makliker om na 'n teksboodskap te verwys as om weer na 'n stemnota te moet luister.

Al is stemboodskappe dalk geriefliker, kan dit in die beroepsomgewing onvanpas wees. Moenie stemnotas vir werk gebruik wanneer dit belangrike inligting behels nie, want dit is baie moeiliker om op te volg. Nes met enige vorm van kommunikasie kan die stuur van iets wat verkleinerend is, jou in groot moeilikheid laat beland. Pasop dat dit jou nie in 'n slegte lig stel nie.

Dit is byna ondenkbaar om jou 'n lewe sonder stemnotas voor te stel. Hierdie kommunikasiemiddel is hier om te bly – gebruik dit dus met omsigtigheid.

[Aangepas uit *Huisgenoot*, 19 Maart 2021]

TOTAAL AFDELING B:**10**

AFDELING C: TAALSTRUKTURE EN -KONVENSIES**VRAAG 3: ADVERTENSIE**

Bestudeer die advertensie (TEKS D) en beantwoord die vrae wat volg.

TEKS D

A ATKV

B

**SKAKEL ONS NOU BY:
(014) 572 1000
OM JOU PLEK TE VERSEKER**

1. IS JY GEREED VIR DIE LEKKERSTE

2. DESEMBERVAKANSIE OOIT?

3. Die feesseisoen begin by Buffelspoort –

4. waar die vakansie van jou drome waar word!

5. Bespreek vanaf 21 tot 31 Oktober 2024 vir 'n minimum

6. van 4 nagte tussen 15 Desember 2024 en 1 Januarie 2025, en

7. KRY 'N BUFFELSTERK 15%-AFSLAG!

8. En dit alles is moontlik met ons sakpas Desemberpromosie:

9. Ons gerieflike, opgedateerde 4-bed-rondawels wag op jou!

[Aangepas uit www.atkvoorde.co.za]

VRAE: TEKS D

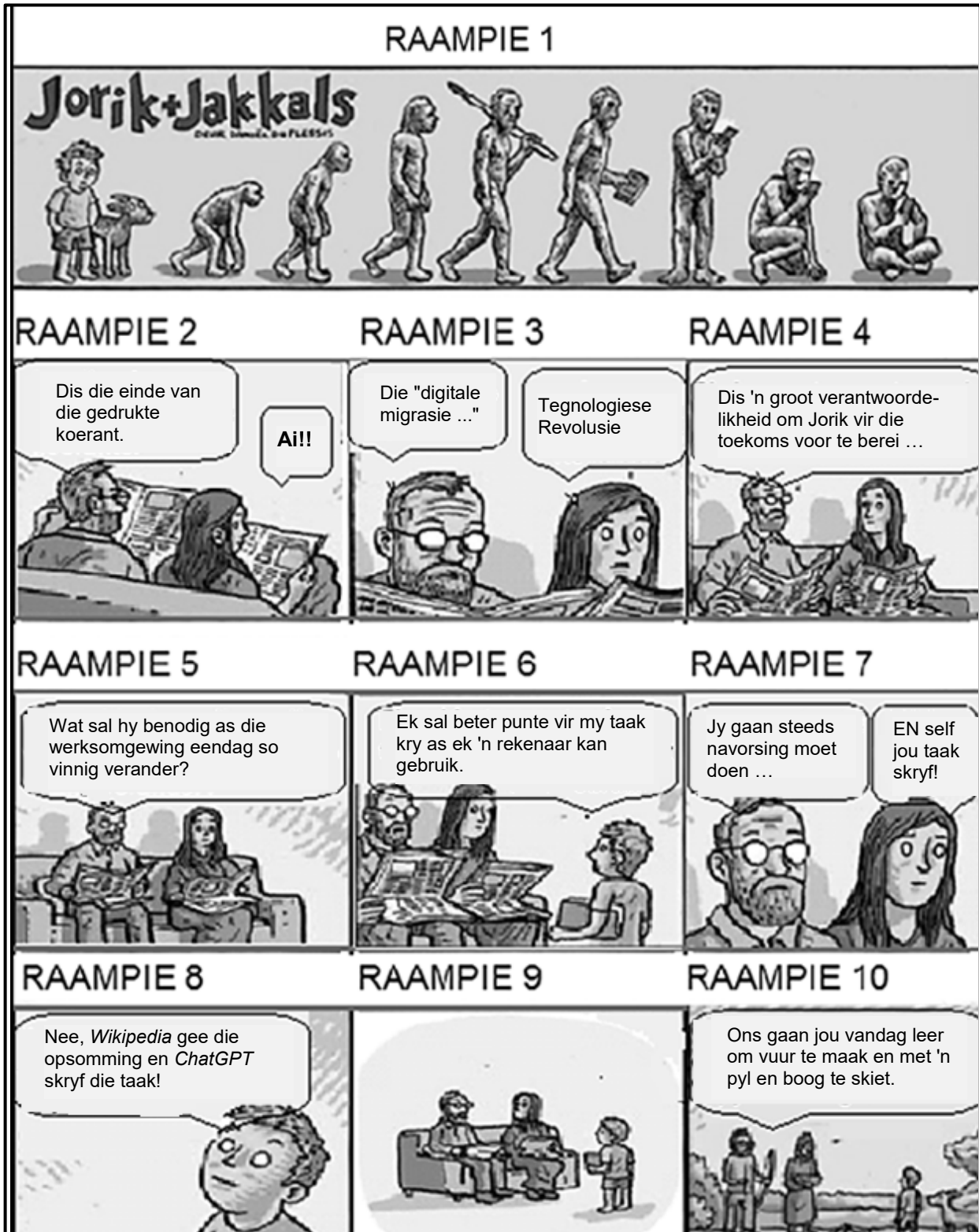
- 3.1 Watter tegniek word gebruik om minder aandag op die naam van die adverteerder in A te vestig? Waarom is dit funksioneel dat die inligting by B nie onder aan die advertensie verskyn nie? (2)
- 3.2 Die taalgebruik in reël 1 en 2 het ten doel om die leser te manipuleer.
Bewys die stelling. (1)
- 3.3 Waarom word "feesseisoen" (reël 3) met TWEE s'e gespel? (1)
- 3.4 Watter stemming word deur die visuele uitbeelding oorgedra EN in watter opsig ondersteun dié uitbeelding die boodskap van die advertensie? (2)
- 3.5 Verwys na reëls 5 tot 7.
Is die gebruik van die woord "BUFFELSTERK" effektief? Motiveer jou antwoord met TWEE feite. (2)
- 3.6 Kies die korrekte antwoord. Skryf slegs die vraagnommer (3.6) en die letter (A–D) neer, bv. 3.6 E.
Watter klankverskynsel vind plaas indien "vakansie" as "vikansie" uitgespreek word?
A Nasalering
B Palatalisasie
C Vokaalreduksie
D Klankverspringing (1)
- 3.7 Watter inligting in reël 8 en 9 sal jou oortuig om tot aksie oor te gaan en plek by Buffelspoort te bespreek? Motiveer jou antwoord. (1)

[10]

VRAAG 4: STROKIESPRENT

Bestudeer die strokiesprent (TEKS E) en beantwoord die vrae wat volg.

TEKS E

[Aangepas uit *Rapport*, 11 Augustus 2024]

VRAE: TEKS E

- 4.1 Watter visuele bewys is daar in RAAMPIES 2 tot 5 dat Jorik se ouers nog deel van die vorige generasie is? (1)
- 4.2 Watter emosie dra die vrou se reaksie in RAAMPIE 2 oor? Op watter manier word hierdie emosie versterk? (2)
- 4.3 Wat wil Jorik met sy woorde in RAAMPIE 6 bereik? (1)
- 4.4 Skryf die pa se woorde in RAAMPIE 7 in die lydende vorm. (1)
- 4.5 Evalueer die geslaagdheid van RAAMPIE 9. Motiveer jou antwoord met TWEE feite. (2)
- 4.6 In watter opsig is die ouers se optrede in RAAMPIE 10 vir Jorik 'n antiklimaks? (1)
- 4.7 Herrangskik die woordorde van die sin in RAAMPIE 10 sodat die tydsaspek beklemtoon word. Skryf die hele sin neer. (1)
- 4.8 In watter opsig kontrasteer die visuele uitbeelding in RAAMPIE 1 met die woorde in RAAMPIE 10? (1)
- [10]**

VRAAG 5: ARTIKEL

Bestudeer die artikel (TEKS F) hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

TEKS F**NUUTSKEPPINGS: IS JY WOORDSLIM?**

- 1 Hoesit, awê, arriewarrie. Daar is Afrikaanse neologismes* wat so deel van ons spreektaal is dat ons dit gebruik (5.1) sonder om eers twee keer daaroor te dink.
- 2 Dan is daar ander nuutskeppings wat maar kon gebly het (Googeloer – om te *Google* – en brilmonster vir 'n *nerd*), want ons gebruik dit nie regtig nie. Families en vriendekringe het ook (5.3) dikwels hulle eie opgemaakte woorde, soms met 'n lekker storie oor waar dié woord vandaan kom. My sussie het byvoorbeeld van vrekvrye staal (5.6) gepraat, in plaas van vlekvrige staal, en so word die woord vandag nog in ons familie gebruik. 5
- 3 Met die nuwe inisiatief van Netwerk24 is ons op soek na vyftien oorspronklike Afrikaanse woorde wat (nog) nie in die Afrikaanse woordeboeke bestaan nie. (5.5.1) En ons wil die woorde hê wat so glad op die tong rol dat dit deel van die gebruikstaal gaan word. Dink aan "smaakmaker", 'n woord waarop Netwerk 24 se lesers kopiereg het, nadat hulle dit in 2022 uitgedink het. 10
- 4 Teen (5.6) April gaan ons 15 nuutskeppings hê – en dan kom die groot stemmery. Dis mos nou poenankies (oulik, vir diegene wat hierdie woord nie ken nie ...). 15

[Verwerk uit Netwerk 24-produksiehoof, 20 September 2024]

***Neologismes: nuutskeppings**

- 5.1 Kies die korrekte antwoord. Skryf slegs die vraagnommer (5.1) en die letter (A–D) neer, bv. 5.1 E.
- "... sonder om eers twee keer daaroor te dink" kan in EEN woord die beste omskryf word as ...
- A onverantwoordelik.
B impulsief.
C deurdag.
D waaghalsig. (1)
- 5.2 "Dan is daar ander nuutskeppings wat maar kon gebly het (Googeloer – om te *Google* – en brilmonster vir 'n *nerd*)." (Paragraaf 2)
- Waarom is 'n komma nie gebruik voor die woord "maar" in die sin hierbo nie? Gebruik die woord "maar" in 'n verklarende sin waarin die gebruik van die komma noodsaaklik is. (2)
- 5.3 Gee 'n antoniem uit paragraaf 2 vir "dikwels". (1)
- 5.4 "My sussie het van vrekvrye staal gepraat ..." (Paragraaf 2)
- Wat is die funksie van die voorvoegsel "ge-" in die onderstreepte woord? (1)
- 5.5 "En ons wil die woorde hê wat so glad op die tong rol ..." (Paragraaf 3)
- 5.5.1 Watter tipe werkwoord is "wil"? Hoe sal die sin se betekenis beïnvloed word indien "wil" met "wou" vervang word? (2)
- 5.5.2 Gee die korrekte intensiewe vorm van "glad" binne konteks van die sin. Gebruik die ander intensiewe vorm van "glad" in 'n verklarende sin. (2)
- 5.6 Skryf die korrekte afkorting van April in paragraaf 4 neer. (1)

[10]**TOTAAL AFDELING C: 30**
GROOTTOTAAL: 70